

Βιβλίο 7. Κεφάλαιο 75

Ενδεικτικοί διδακτικοί στόχοι

1. Να γνωρίσουν οι μαθητές τον τρόπο με τον οποίο ο ιστορικός παρουσιάζει την ανατροπή του συσχετισμού δυνάμεων μεταξύ των αντιπάλων στη Σικελία μετά την τελευταία σύγκρουση¹⁰⁸, και ειδικότερα τη δεινή θέση στην οποία έχουν περιέλθει οι Αθηναίοι και τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν την κατάσταση.
2. Να κατανοήσουν με ποιον τρόπο και για ποιο λόγο αναπτύσσεται στο κείμενο μια σύγκριση της προσωπικής μοίρας των στρατιωτών με τη μοίρα της πόλης.
3. Να εκτιμήσουν τις επιπτώσεις που έχει η καταστροφή στη στάση των Αθηναίων σε ζητήματα ηθικής τάξης όπως έπαρση, εγκατάλειψη νεκρών, ύβρις, όλεθρος, τιμωρία.
4. Να επισημάνουν τα στοιχεία εκείνα (το ιδιαίτερα περιγραφικό λεξιλόγιο, την εικονοποιία), που δίνουν ζωντάνια και πειστικότητα στην αφήγηση και προκαλούν τη νοερή συμμετοχή του αναγνώστη στα δρώμενα.
5. Να κατανοήσουν, μέσα από την ανάλυση της δομής του κειμένου, πώς ο ιστορικός προετοιμάζει τον αναγνώστη για την περιγραφή της τελικής πράξης του «δράματος» που θα ακολουθήσει.

1. Παραδείγματα ερμηνευτικών ερωτήσεων

Ερωτήσεις ανοικτού τύπου

A. Ελεύθερης ανάπτυξης

1. Από τη στιγμή που οι Αθηναίοι ηττώνται στη ναυμαχία ως την αποχώρηση του στρατεύματος περνούν δυό μέρες. Ποιες συνέπειες είχε η καθυστέρηση αυτή;¹⁰⁹

¹⁰⁸ Να συμβουλευθούν για το σκοπό αυτό το σχολικό τους βιβλίο, σ. 382.

¹⁰⁹ Ας θυμηθούμε εδώ ότι η καθυστέρηση των στρατηγών να διατάξουν την αποχώρηση οφείλεται τόσο στο τέχνασμα του Ερμοκράτη, να στείλει δήθεν εμπιστευτικό μήνυμα, ότι οι Αθηναίοι κινδυνεύουν από ενέδρες αν επιχειρήσουν να φύγουν νύχτα, όσο και στην γενική αναβλητικότητα του Νικία. Η έγκαιρη οχύρωση των περασμάτων με

2. *καὶ αὐτοὶ καὶ ἡ πόλις κινδυνεύοντες*. Να προσδιορίσετε με βάση το κείμενο αν και πώς είναι ορατός ο κίνδυνος τον οποίο διατρέχει η πόλη.
3. Πώς αιτιολογεί ο ιστορικός την έκφραση *δεινὸν οὖν ἦν*; Να κρίνετε ποια σημασία έχει η σειρά, με την οποία αναφέρονται οι αιτίες.
4. Για ποιο λόγο χρησιμοποιούνται στο κείμενο τρεις διαφορετικές συνώνυμες λέξεις για τους νεκρούς (*νεκρῶν, τεθνεώτων, ἀπολωλότων*);
5. Γιατί νομίζετε ότι ο Θουκυδίδης ενσωματώνει στην αφήγησή του μια τόσο λεπτομερή περιγραφή των αντιδράσεων των στρατιωτών που εγκαταλείπονται και των συναισθημάτων όσων αποχωρούν;
6. Ποια στοιχεία του κειμένου δικαιολογούν τη χρήση του όρου *κατάμειψις*;
7. Τι επιτυγχάνεται με την παρομοίωση *πόλει ἐκπεπολιορκημένη ὑποφειγούση*;
8. Να εντοπίσετε τα στοιχεία του κειμένου που αναφέρονται στις αντικειμενικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι Αθηναίοι.
9. Να περιγράψετε τις συνέπειες που έχει για το στράτευμα το γεγονός ότι υπηρετούν σ' αυτό και δούλοι.
10. Νομίζετε ότι ο Θουκυδίδης κάνει μια κριτική ηθικού περιεχομένου για τη Σικελική εκστρατεία χρησιμοποιώντας τη λέξη *αὔχημα* ή πρόκειται για μιαν ουδέτερη ηθικά λέξη; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας¹¹⁰.
11. Γιατί ο Θουκυδίδης χρησιμοποιεί το γενικότερο όρο *ἐλληνικὸν στράτευμα* αντί Αθηναίοι; Ποιο το περιεχόμενο της σύγκρισης που επιχειρείται με τη φράση *μέγιστον ... ἐγένετο*¹¹¹;
12. *οἷς ἀντί μὲν ... ναυτικῶ*: Να περιγράψετε τα μέλη των αντιθέσεων που αναφέρονται στο απόσπασμα αυτό. Ποιο ρόλο παίζει η παράθεσή τους στο συγκεκριμένο σημείο της αφήγησης;

B. Σύντομης απάντησης

φρουρές από τους Συρακουσίους και τους συμμάχους τους στο διάστημα αυτό θα έχει καταστρεπτικές συνέπειες για τους Αθηναίους.

¹¹⁰ Να προσέξουν εδώ οι μαθητές τις φράσεις *ἀντί μὲν τοῦ ἄλλου δουλωσομένους ἦκειν ... ἀφορμᾶσθαι*, που ακολουθούν και υποστηρίζουν με συγκεκριμένα στοιχεία τη χρήση της λέξης *αὔχημα*.

¹¹¹ Βλ. σχολικό βιβλίο, σ. 388.

1. Τι έχει προηγηθεί από την απόφαση των Αθηναίων να εγκαταλείψουν το στρατόπεδό τους στις Συρακούσες;
2. Πόσος χρόνος μεσολαβήσε από την ήττα των Αθηναίων μέχρι τη στιγμή που δίδεται το σήμα για την αποχώρηση;
3. Τίνος απόφαση είναι η εγκατάλειψη του στρατοπέδου;
4. Με πόσους στρατηγούς επικεφαλής βρίσκεται τη στιγμή αυτή το Αθηναϊκό στράτευμα; Γιατί;
5. Ποια συναισθήματα προκαλεί η θέα των ατάφων νεκρών στους Αθηναίους και γιατί;
6. Ποιος άλλος παράγοντας επιτείνει τα συναισθήματα λύπης των Αθηναίων που αποχωρούν;
7. Ποιες είναι οι αντιδράσεις των τραυματιών, που εγκαταλείπονται;
8. Να δείξετε με στοιχεία του κειμένου αν το στράτευμα των Αθηναίων αποχωρεί συντεταγμένο ή όχι.
9. *παρὰ τὸ εἰωθός*: Σε ποια ιδιαιτερότητα αναφέρεται εδώ ο ιστορικός;
10. Τι δείχνει η αυτομολία των ακολούθων για την κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει οι Αθηναίοι;
11. *ἢ ... αἰκία καὶ ἡ ἰσομοιρία τῶν κακῶν ... οὐδ' ὡς ῥαδία ἐν τῷ παρόντι ἔδοξάζετο*: Για ποιον λόγο αντιμετωπίζουν μ' αυτόν τον τρόπο οι Αθηναίοι τη συμφορά;
12. Πώς προσδιορίζεται ο άμεσος φόβος που διακατέχει τους Αθηναίους στην παρούσα περίσταση;
13. Ποιο σημαντικό μειονέκτημα έχει ο τρόπος με τον οποίο αναγκάζονται να αποχωρήσουν οι Αθηναίοι;

Γ. Συνδυασμός ερωτήσεων σύντομης απάντησης και ελεύθερης ανάπτυξης

1. *τῇ τε ὄψει ... ἀλγεινὰ ... καὶ τῇ γνώμῃ αἰσθῆσθαι*: Πώς αιτιολογούνται στην περίοδο που ακολουθεί οι δύο αυτές παράμετροι, που προκαλούν τα αισθήματα πόνου στους αποχωρούντες Αθηναίους; Τι δηλώνει, κατά τη γνώμη σας, η σειρά με την οποία εκτίθενται οι αιτίες αυτές;
2. Να εντοπίσετε τις λέξεις του κειμένου που περιγράφουν τις σχέσεις των στρατιωτών με τους συναδέλφους τους. Ποιο ρόλο παίζει, κατά τη γνώμη σας, η χρήση τους στην περιγραφή της αποχώρησης¹¹²;

¹¹² Ζητείται να επισημανθούν οι λέξεις *ἐπιτήδευοι, ἑταῖροι, οἰκεῖοι, ξύσκηνοι*. Να συσχετιστεί η χρήση τους με τη συμπεριφορά αυτών που εγκαταλείπονται και με τα

3. α) Με ποιες διαφορετικές φράσεις μέσα στο κείμενο γίνεται αναφορά στα γεγονότα που θα ακολουθήσουν την εγκατάλειψη του στρατοπέδου; β) Ποιο εκφραστικό μέσο χρησιμοποιείται για να οργανωθούν στο κείμενο οι φράσεις αυτές και ποια επίδραση έχει αυτό, κατά τη γνώμη σας, στον αναγνώστη¹¹³;

2. Γραμματικές ασκήσεις

1. Να γράψετε τις μετοχές στους άλλους χρόνους, στην ίδια φωνή, πτώση, αριθμό και γένος.

Ενεστώτας	Μέλλοντας	Αόριστος	Παρακείμενος
καταλειπόμενοι			
κινδυνεύοντες			
έπακολουθούντες			
άξιούντες			
ζώντες			

2. Να ενώσετε τους αριθμούς της στήλης Α με τα γράμματα της στήλης Β, προσδιορίζοντας γραμματικά τις λέξεις της στήλης Α.

A	B
1. αίσθῆσθαι	α. ευκτική αορίστου
2. ἐκάστω	β. υποτακτική αορίστου
3. ἴδοι	δ. υπερσυντέλικος γ' ενικό
4. καθίστασαν	ε. οριστική παρατατικού
5. σφᾶς	στ. απαρέμφατο αορίστου
6. ἀφορμᾶσθαι	ζ. κτητική αντωνυμία
8. σφέτερα	η. προσωπική αντωνυμία
9. ἀφῖκτο	θ. αόριστη αντωνυμία
10. πάθωσι	ι. απαρέμφατο ενεστώτα

συναισθήματα που προκαλούν στους αποχωρούντες, ώστε να γίνει σαφές ότι η χρήση των διαφορετικών λέξεων τονίζει και εξηγεί τα αισθήματα απελπισίας που διακατέχουν το αθηναϊκό στράτευμα.

¹¹³ Πρόκειται για τις φράσεις που ακολουθούν την πρόταση *Μέγιστον γάρ δή ... ἐγένετο*, η οποία επέχει θέση προεξαγγελτικής παράθεσης. Γίνεται χρήση της αντίθεσης για τη δόμηση των φράσεων αυτών.

3. α) Στις παρακάτω προτάσεις να διαγράψετε το σκέλος εκείνο που είναι λανθασμένο:

- (1) παρεσκευάσθαι: είναι απαρέμφ. ενεστώτα / απαρέμφ. παρακειμ.
 - (2) ἀπολείπει: είναι υποτακτική αορίστου / ουσιαστικό γ' κλίσης
 - (3) τῶν ἐπιτηδείων: είναι επίθετο αρσενικού γένους / ουδετέρου γένους
 - (4) τῶ: είναι άρθρο / αντωνυμία αόριστη
 - (5) μυριάδες: είναι αριθμητικό ουσιαστικό /αριθμητικό επίθετο
 - (6) ἐπιφημίσασιν: είναι ουσιαστ. σε δοτική πληθ. / γ' πληθ. ενεστώτα
- β) Να δικαιολογήσετε τις επιλογές σας στα 2, 3 και 6.

4. Να γράψετε όλους τους τύπους των αντωνυμιών που βρίσκονται στο κείμενο στην κατάλληλη στήλη του παρακάτω πίνακα:

Προσωπικές	Δεικτικές	Οριστ. / επαν.	Αόριστες/ επιμεριστ.	Κτητικές	Αναφορικές	Αυτοπαθητικές

3. Συντακτικές ασκήσεις

1. α. *εἴ τινά πού τις ἴδοι ἢ ἑταίρων ἢ οἰκείων*

β. *εἴ τῶ δὲ προλίποι ἢ ῥώμη καὶ τὸ σῶμα*

Να γραφεί η απόδοση των παραπάνω υποθετικών προτάσεων και να προσδιοριστεί το είδος του υποθετικού λόγου.

2. Να προσδιορίσετε το είδος των παρακάτω προτάσεων.

α. *ἐπειδὴ ἐδόκει τῷ Νικίᾳ καὶ τῷ Δημοσθένει ἰκανῶς παρεσκευάσθαι:*

β. *ὅτι τάς τε ναῦς ἀπολωλεκότες πάσας ἀπεχώρουν:*

γ. *ὅποτε τις ἴδοι τινά τῶν ἐπιτηδείων κείμενον:*

δ. *ἐς ὅσον δύναιτο:*

ε. (δεδιότας) μὴ πάθωσιν.

3. Μέγιστον γὰρ δὴ τὸ διάφορον τοῦτο ... ναυτικῶ.

α) Να επιλέξετε την ορθή από τις παρακάτω απαντήσεις.

Η περίοδος χωρίζεται σε:

- Μία κύρια και τρεις δευτερεύουσες προτάσεις
- Μία κύρια και δύο δευτερεύουσες προτάσεις
- Δύο κύριες και τρεις δευτερεύουσες προτάσεις.

β) Να προσδιορίσετε το είδος των δευτερευουσών προτάσεων.

4. Να ενώσετε τις μετοχές στη στήλη Α με τον κατάλληλο για καθεμιά συντακτικό χαρακτηρισμό στη στήλη Β (ένα στοιχείο της στήλης Β περισσεύει).

A	B
1. (τῶν τε γὰρ νεκρῶν ἀτάφων) ὄντων	α. τελική μετοχή
2. κείμενον	β. εναντιωματική μετοχή
3. ἀπιόντων	γ. αιτιολογική μετοχή
4. πλησθέν	δ. κατηγορηματική μετοχή
5. πεπονθότας	ε. αναφορική μετοχή
6. ἐκπεπολιορκημένη	στ. τροπική μετοχή
7. ἔχουσα	ζ. χρονική μετοχή
8. δουλωσομένους	
9. ἐκκρεμαννύμενοι	

5. α) Να προσδιορίσετε το συντακτικό ρόλο των παρακάτω λέξεων / εκφράσεων συσχετίζοντας τα μέλη των δύο στηλών:

1. τοῦ στρατεύματος	α. γενική διαιρετική
2. τῶν πραγμάτων	β. γενική αντικειμενική
3. τοῦ στρατοπέδου	γ. γενική υποκειμενική
4. τῶν ἐπιτηδείων	δ. γενική συγκριτική
5. τῶν τεθνεώτων	ε. αντικείμενο
6. τῶν ξυσκήνων (ἐκκρεμαννύμενοι)	στ. γενική κτητική
7. σφῶν αὐτῶν (κατάμεμψις)	
8. τοῦ (ξύμπαντος) ὄχλου	
9. ἀκολούθων	

10. τούτων (τοῖς ἐναντίοις)

β) Να τρέψετε τις γενικές υποκειμενικές ή αντικειμενικές, που βρήκατε παραπάνω, στις αντίστοιχες εκφράσεις ρήματος και υποκειμένου ή αντικειμένου, όπως στο παράδειγμα:

ἐπιμελής τῶν θείων = ἐπιμελοῦμαι τῶν θείων

πόλεμος Ἀθηναίων και Πελοποννησίων = πολεμοῦσιν Ἀθηναῖοι και Πελοποννήσιοι¹¹⁴

4. Λεξιλογικές - σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να βρείτε και να γράψετε τις αντίστοιχες εκφράσεις στα αρχαία ελληνικά από το κείμενό σας.

- τον κατέλαβε αίσθημα λύπης ανάμικτο με φόβο =
- άρχισαν τα παρακάλια και τους θρήνους =
- έχω πάθει χειρότερα απ' όσα δείχνουν τα δάκρυά μου =
- κουβαλάει καθέννας ό,τι χρήσιμο μπορεί =
- η συμφορά μου φαίνεται αβάσταχτη =
- όλα αυτά μου φαίνονται υποφερτά =

2. Α. *ανάστασις, άπεχώρουν, καθίστατο, ύπολειπόμενοι, έπακολουθούντες*

Να γράψετε τις σύνθετες λέξεις που σχηματίζονται αφού αντικαταστήσετε την πρόθεση των παραπάνω λέξεων του κειμένου με τις προθέσεις: *διά, παρά, κατά, από, επί, έκ, σύν*.

Β. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις που ακολουθούν επιλέγοντας κάθε φορά την κατάλληλη λέξη.

- Οι συντελεστές της _____ αναφέρονται όλοι στην πρώτη σελίδα του προγράμματος.
α. ανάστασις β. διάστασις γ. παράστασις δ. κατάστασις
- Υποστήριξε ότι θα _____ αν δεν ικανοποιηθεί το αίτημά του.

¹¹⁴ *ανάστασις τοῦ στρατεύματος = ἀνίσταται τὸ στρατεύμα / ἀπόλειψις τοῦ στρατοπέδου = ἀπολείπουσιν τὸ στρατόπεδον / κατάμεμψις σφῶν αὐτῶν = καταμέμφονται σφᾶς αὐτούς / ἀπορία ἀκολουθῶν = ἀποροῦσιν ἀκολουθῶν*

α. προχωρήσει β. συγχωρήσει γ. καταχωρήσει δ. αποχωρήσει

- Τα αποτελέσματα των προσπαθειών του _____ κατά πολύ των πραγματικών δυνατοτήτων του.

α. εγκαταλείπονται β. υπολείπονται γ. παραλείπονται δ. απολείπονται

- Το σεμινάριο που _____ του έδωσε τη δυνατότητα να αποκτήσει νέες γνώσεις.

α. παρακολούθησε β. εξακολούθησε γ. επακολούθησε δ. συνακολούθησε

- Σύμφωνα με τα στοιχεία που προσκομίστηκαν _____ κάτι παραπάνω από βέβαιο ότι το έργο θα έχει ολοκληρωθεί τον επόμενο χρόνο.

α. καθίσταται β. παρίσταται γ. συνίσταται δ. υφίσταται

3. α) Με ποιες λέξεις του κειμένου σχετίζονται ετυμολογικά οι παρακάτω; ἄλγος, ἀνίστημι, λύπη, ὀλοφύρομαι, οἰμῶζω, πόλεμος, κατηφής, χρωῖμαι, πιστός, μοῖρα, κοῦφος, ὄπλον, πόρος, φήμη¹¹⁵.
- β) Να χρησιμοποιήσετε 5 από τις παραπάνω λέξεις σε προτάσεις της νέας ελληνικής.

4. Με βάση τη σημασιολογική τους συγγένεια να συσχετίσετε τα μέλη της στήλης Α με τα μέλη της στήλης Β με τη βοήθεια και του κειμένου.

A	B
1. ἀποχωρῶ	α. ἑταῖρος
2. ἀπολωλώς	β. κακόν
3. ἐπιτήδειος	γ. οἰμωγή
4. αἰκία	δ. ἀπολείπομαι
5. ὀλοφυρμός	ε. τεθνεώς

¹¹⁵ ἄλγος > ἀλγεινός, ἀνίστημι > ἀνάστασις, λύπη > λυπηρός, ὀλοφύρομαι > ὀλοφυρμός, οἰμῶζω > οἰμωγή, πόλεμος > πολέμιος, κατηφής > κατήφεια, χρωῖμαι > χρήσιμος, πιστός > ἀπιστία, μοῖρα > ἰσομοιρία, κοῦφος > κούφισις, ὄπλον > ὀπλιτικός, πόρος > ἀπορία, φήμη > ἐπιφήμιση.

5. Εργασίες για το σπίτι

1. Δύο φορές μέσα στο κείμενο τονίζεται η σημασία που έχει για την παρούσα περίπτωση η απώλεια των πλοίων (*τάς τε ναῦς ἀπολωλεκότες πάσας ἀπεχώρουν, πεξοὺς ἀντὶ ναυβατῶν πορευομένους*). Να αναφερθείτε στο ρόλο που έπαιξε συνολικά για την εξέλιξη του πολέμου η υπεροχή του ενός ή του άλλου από τους αντιπάλους στη θάλασσα.
2. Μπορείτε να αναφέρετε με βάση τις γενικότερες γνώσεις σας άλλη περίπτωση παράλειψης της ταφής των νεκρών και να συγκρίνετε τη στάση των προσώπων που εμπλέκονται σ' αυτήν με την παρούσα περίπτωση¹¹⁶;

¹¹⁶ Αναφορά στις περιπτώσεις του Ετεοκλή (βλ. Σοφοκλέους Αντιγόνη) και του Πατρόγλου στην Ιλιάδα, καθώς και στο περιστατικό των Αργινουσών.

Βιβλίο 7. Κεφάλαια 76-77

Ενδεικτικοί διδακτικοί στόχοι

1. Να επισημάνουν οι μαθητές στοιχεία που φωτίζουν την προσωπικότητα του Νικία μέσα από το λόγο τον οποίο εκφωνεί προς το στράτευμα.
2. Να κατανοήσουν πώς ο Θουκυδίδης ενσωματώνει και αξιοποιεί στην αφήγησή του στοιχεία σχετικά με τη ψυχογραφία των πρωταγωνιστών του πολέμου, ώστε να δώσει μια ολοκληρωμένη εικόνα των γεγονότων και των αιτιών τους.
3. Να επισημάνουν τα ιδιαίτερα στοιχεία περιεχομένου και μορφής που χαρακτηρίζουν την απόδοση των λόγων / δημηγοριών διαφόρων προσωπικοτήτων από το Θουκυδίδη.
4. Να αναλύσουν θέματα όπως η τύχη, η ελπίδα, ο ρόλος των θεών στη ζωή των ανθρώπων, που συνιστούν σημαντικές παραμέτρους της σκέψης της εποχής.

1. Παραδείγματα ερμηνευτικών ερωτήσεων

Ερωτήσεις ανοικτού τύπου

A. Ελεύθερης ανάπτυξης

1. Με βάση τα επιχειρήματα, με τα οποία ο Νικίας στηρίζει την παραίνεσή του προς τους στρατιώτες, στην πρώτη περίοδο του λόγου του, να αιτιολογήσετε αν απευθύνεται κυρίως στη λογική ή στο συναίσθημά τους.
2. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ο Νικίας θεωρεί ότι η σύγκριση της κατάστασης, στην οποία βρίσκεται το στράτευμα, με αυτήν στην οποία βρίσκεται αυτός προσωπικά μπορεί να ανεβάσει το ηθικό τους;
3. Ποιο συμπέρασμα προκύπτει για το χαρακτήρα του Νικία από τη μνεία της δίκαιης και *ἀνεπίφθονης* συμπεριφοράς του προς τους ανθρώπους;
4. Ποιες είναι οι απόψεις του Νικία για τους θεούς σύμφωνα με τα στοιχεία που μας προσφέρει το κείμενο;

5. *Ἦλθον γάρ που καὶ ἄλλοι ... ἔπαθον*. Γιατί παρεμβάλλεται στην επιχειρηματολογία που αναπτύσσεται από τον Νικία στο κείμενο η παρατήρηση αυτή¹¹⁷;
6. Να καθορίσετε με βάση την επιχειρηματολογία του Νικία ποια είναι η σχέση των έννοιών: ανθρώπινη συμπεριφορά – θεός – ελπίδα. Σε ποιον παράγοντα δίδεται βάρος, τον ανθρώπινο ή το θεϊκό, για την τελική έκβαση των γεγονότων; (Βλ. και Παράρτημα, υποστηρικτικό υλικό, 8).
7. Να εντοπίσετε τα σημεία εκείνα του κειμένου στα οποία ο Νικίας εκφράζει την άποψη ότι «οι άνδρες είναι η πόλη». Ποιο στόχο κάθε φορά εξυπηρετεί η αναφορά στο στοιχείο αυτό;
8. ... *μὴ καταπέπληχθε ἄγαν*. Με ποια στοιχεία από το κείμενο θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι ο Νικίας προβάλλει εδώ μια αισιόδοξη άποψη σχετικά με τις δυνατότητες του στρατεύματος να αντιμετωπίσει τη δεινή θέση στην οποία βρίσκεται;
9. Να δώσετε ένα συνοπτικό διάγραμμα της δομής του λόγου του Νικία, αφού εντοπίσετε τους δύο βασικούς κατά τη γνώμη σας άξονες (θεματικά κέντρα), με βάση τους οποίους διαρθρώνεται.

B. Σύντομης απάντησης

1. Να περιγράψετε με ποιες άλλες ενέργειες συνοδεύει την εκφώνηση των ενθαρρυντικών λόγων του ο Νικίας.
2. *βοῆ τε χρώμενος*. Για ποιο λόγο, σύμφωνα με το κείμενο, ο Νικίας απευθύνεται με δυνατή φωνή προς το στρατεύμα;
3. Ποια είναι η σύνθεση του στρατεύματος προς το οποίο απευθύνεται ο Νικίας;
4. *Ἐλπίδα χρὴ ἔχειν*: Ποιο είναι το πρώτο επιχείρημα με το οποίο στηρίζει την παραίνεσή του αυτή ο Νικίας;
5. Ποια στοιχεία από την προσωπική του κατάσταση χρησιμοποιεί ο Νικίας ως επιχειρήματα για να τονίσει ότι πρέπει να μην απελπίζονται;

¹¹⁷ Συνήθης τακτική του Θουκυδίδη είναι να παρεμβάλλει «γνώμες» γενικού κύρους στην αφήγησή του. Αποκαλύπτει έτσι τις βαθύτερες αιτίες της συμπεριφοράς των ανθρώπων (βλ. σχετικά J. de Romilly, 1994, κεφ. 2ο).

6. *Τοῖς φανλοτάτοις*. Με ποια σημασία χρησιμοποιείται εδώ από τον Νικία η λέξη;
7. Τι υποστηρίζει σχετικά με τη συμπεριφορά του προς τους θεούς και τους ανθρώπους;
8. Με ποιο επιχείρημα στηρίζει την άποψη ότι τα δεινά που ήδη έχουν υποστεί οι Αθηναίοι αποτελούν αρκετή τιμωρία εκ μέρους των θεών;
9. *Ἀνθρώπεια δράσαντες*, τι εννοεί με τη φράση αυτή ο Νικίας;
10. Να καταγράψετε με τη σειρά που αναφέρονται στο κείμενο τις οδηγίες για την πορεία που δίνει ο Νικίας στο στρατό.
11. Στη βοήθεια ποιων μπορούν ακόμη να ελπίζουν οι Αθηναίοι και γιατί;
12. *Σπουδή δὲ ... τῆς ὁδοῦ*: Με βάση ποιο στοιχείο μπορεί να υποστηριχτεί ότι η πρόταση αυτή δεν αποτελεί διαταγή, αλλά απλή δήλωση εκ μέρους του Νικία της τακτικής που θα ακολουθηθεί κατά την πορεία;
13. Προτρέποντας τους στρατιώτες να δείξουν γενναιότητα, ποιον ειδικότερο λόγο προβάλλει ως κίνητρο για τους Αθηναίους;

Γ. Συνδυασμός σύντομης απάντησης και ελεύθερης ανάπτυξης

1. *αἰ δὲ ξυμφοραὶ οὐ κατ' ἀξίαν δὴ φοβοῦσιν*. Ποιο επιχείρημα χρησιμοποιεί εδώ ο Νικίας για να ενθαρρύνει τους Αθηναίους; Είναι επιτυχημένο κατά τη γνώμη σας;
2. *καὶ ἄλλη οὐδεμία ὑμᾶς ... ἐξαναστήσειεν*. Πώς περιγράφει ο Νικίας τη θέση των Αθηναίων έναντι των υπολοίπων σικελικών πόλεων τη στιγμή αυτή; Αντιπροσωπεύει κατά τη γνώμη σας την πραγματικότητα;

Ερώτηση κλειστού τύπου

Να ελέγξετε αν το περιεχόμενο των ακόλουθων προτάσεων είναι σωστό ή λανθασμένο, σύμφωνα με το κείμενο, σημειώνοντας X στο ανάλογο τετράγωνο:

Ο Νικίας υποστηρίζει ότι οι στρατιώτες πρέπει να ανακτήσουν το θάρρος τους βλέποντάς τον και σκεπτόμενοι ότι

	Σωστό	Λάθος
α. δε θα τους εγκαταλείψει.	☐	☐
β. υπομένει τις αντιξοότητες παρά την		

ασθένειά του.	☐	☐
γ. βρίσκεται ο ίδιος σε χειρότερη θέση από αυτούς.	☐	☐
δ. εξαιτίας της τύχης έχει βρεθεί στην ίδια θέση με τον οποιοδήποτε από αυτούς.	☐	☐

2. Γραμματικές ασκήσεις

1. Να βρείτε τους τύπους προστακτικής του κειμένου και να σχηματίσετε τον αντίστοιχο τύπο στους άλλους χρόνους της ίδιας φωνής.
2. Να συμπληρώσετε τον πίνακα γράφοντας τους αντίστοιχους τύπους των επιθέτων στους άλλους βαθμούς.

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
	δεινότερων	
		φαιλοτάτοις
δίκαια		
θρασεῖα		
	ἡπιώτερα	
(τήν) ἀσφαλῆ		
εὐτακτον		
βραχέα		
	ἄξιότεροι	

3. Να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί με τους αντίστοιχους τύπους των ρημάτων στον ίδιο αριθμό, πρόσωπο και φωνή.

Ενεστώτας	Μέλλοντας	Αόριστος	Παρακείμενος
γίγνοιτο			
		δέξαιτο	
		ἔξαναστήσειεν	
		σωθείητε	

4. Να επιλέξετε τον κατάλληλο τύπο και να συμπληρώσετε τις προτάσεις που ακολουθούν.
 - i. Αἰ συμφοραὶ οὐ κατ' ἀξίαν _____.
(α) φοβήσῃ (β) ἐφόβουν (γ) φοβεῖται (δ) φοβοῖτο
 - ii. Καί ὑμεῖς ἀνθρώπεια δράσαντες ἀνεκτά _____.
(α) ἔπαθον (β) πάθωσιν (γ) πεισόμεθα (δ) πάσχετε
 - iii. Ἐλογίζοντο ὅτι αὐτοί τε πόλις _____.
(α) ὤσιν (β) ἐσόμεθα (γ) ἐστέ (δ) εἶεν

iv. Ἦν ἀντιλάβωνταί του φιλίου χωρίου, _____ ἤδη ἐν τῷ ἐχυρῷ εἶναι.

(α) νομίζετε (β) νομίζομεν (γ) νομίζουσιν (δ) ἐνόμιζον

v. Οὗτοι γάρ ἐτεύξαντο ὡς ἂν _____

(α) ἐπιθυμήσει (β) ἐπιθυμήσωσι (γ) ἐπιθυμήσαιτο (δ) ἐπεθύμουν

5. Να γράψετε τις εκφράσεις που δίδονται στις στήλες Α και Β στον άλλο αριθμό.

Ενικός	Πληθυντικός
ἐν μεγάλῃ μεταβολῇ ὄν	
	ὅ ἄνδρες στρατιῶται
ἐν τῷ αὐτῷ κινδύνῳ αἰωροῦμαι	
	ἱκανά τοῖς πολεμίοις ἠτύχηται
	ὅποι ἂν καθέζησθε

3. Συντακτικές ασκήσεις

1. Να σημειώσετε με ένα X στο αντίστοιχο τετράγωνο αν καθένας από τους ρηματικούς τύπους που δίδονται έχει, σύμφωνα με το κείμενό σας, μεταβατική ή αμετάβατη σημασία.

	MTB	AMTB
χρώμενος		
ὠφελεῖν		
καταμέμφεσθαι		
φοβοῦσιν		
ἐστρατεύσαμεν		
ἔπαθον		
δέξαιτο		
ἀναγκασθῆ		
διαφύγητε		
τευξόμενοι		

2. Να προσδιορίσετε το είδος των παρακάτω δευτερευουσών προτάσεων και τον όρο της κύριας πρότασης από τον οποίο εξαρτώνται:

- ως διάκειμαι ὑπὸ τῆς νόσου
- ὥστ' ἀσφαλῆ καὶ εὐτακτον εἶναι
- ὅτι αὐτοί τε πόλις εὐθύς ἐστε

3. Να ενώσετε τους αριθμούς της στήλης Α με τα γράμματα της στήλης Β έτσι ώστε να προσδιορίζεται ορθά, σύμφωνα με το κείμενο, η συντακτική θέση των λέξεων στο Α.

A	B
1. ταῖς ξυμφοραῖς	α. δοτική αιτίας
2. εὐτυχία	β. δοτική αναφοράς
3. ῥώμη	γ. δοτική προσωπική
4. (ἀναγκαῖόν τε ὄν) ὑμῖν	

A	B
1. ἐλπίδα (χρῆ ἔχειν)	α. κατηγορούμενο αντικειμένου
2. ἰκανά	β. κατηγορούμενο υποκειμένου
3. πόλις (εὐθύς ἐστε)	γ. αντικείμενο
4. πατρίδα	

4. Λεξιλογικές - σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να γράψετε για τις λέξεις που ακολουθούν μία από τις σημασίες τους στη νέα ελληνική και να χρησιμοποιήσετε στη συνέχεια τις λέξεις σε προτάσεις.

ὑπάρχοντα = _____

φαῦλος = _____

ἰκανός = _____

σπουδή = _____

ἐπιτήδειος = _____

2. Να ενώσετε τους αριθμούς της στήλης Α με τα γράμματα της στήλης Β καθορίζοντας τα ζεύγη συνωνύμων που υπάρχουν, με τη βοήθεια του κειμένου. Δύο λέξεις της στήλης Β περισσεύουν¹¹⁸.

	A		B
1.	ἀθυμέω -ῶ	α.	στρατεύω
2.	καθέζομαι	β.	ἡγοῦμαι
3.	ἔπειμι	γ.	ἄχθομαι
4.	νομίζω	δ.	ιδρύομαι
5.	λογίζομαι	ε.	καθίσταμαι
		στ.	θεωρῶ
		ζ.	ἤκω

3. Αφού συμβουλευθείτε το κείμενό σας, να γράψετε για τις νεοελληνικές εκφράσεις που δίδονται παρακάτω την αντίστοιχη έκφραση στα αρχαία ελληνικά.

- μην κατηγορείς τον εαυτό σου για τις συμφορές:

- οι άλλοι έχουν ήδη επιτύχει αρκετά:

- κανείς δε θα μπορούσε εύκολα να σας απομακρύνει:

- έχει δοθεί διαταγή να μας συναντήσουν:

- πιστεύει ότι θα επιτύχει όσα επιθυμεί:

¹¹⁸ Τα συνώνυμα είναι: ἀθυμέω-ῶ - ἄχθομαι, καθέζομαι - ιδρύομαι, ἔπειμι - στρατεύω, νομίζω - ἡγοῦμαι, λογίζομαι - θεωρῶ.

4. Να σημειώσετε με X στο αντίστοιχο τετράγωνο τη λέξη (ή τις λέξεις) με την οποία συνδέεται ετυμολογικά καθεμιά από τις λέξεις (i) ως (v):

i. **προθυμία**

θυμίζω θυμώνω θυσία

ii. **ἀποχρώντως**

χρήση χρησμός απόχρωση

iii. **καταπέπληχθε**

πλήξη πλάγιος πλήρης

iv. **σπουδή**

εσπευσμένος άσπονδος σπουδαίος

v. **τευξόμενοι**

τυχερός τεύχος επίτευγμα

5. Εργασία για το σπίτι

Αν ληφθεί υπόψη ότι για την τροπή της τύχης (*ξυμφοραί, ηὐτύχηται*) ο Νικίας προβάλλει ως αποφασιστικό παράγοντα το φθόνο των θεών, μπορεί να υποστηριχτεί ότι με την επιχειρηματολογία αυτή προσπαθεί να αποσεισει και τις δικές του ευθύνες για την κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει οι Αθηναίοι; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας.

Βιβλίο 7. Κεφάλαιο 84

Ενδεικτικοί διδακτικοί στόχοι

1. Να παρακολουθήσουν οι μαθητές την περιγραφή της τελικής πράξης της τραγωδίας, που σφράγισε την εκστρατεία των Αθηναίων στη Σικελία.
2. Να διαπιστώσουν πώς ο ιστορικός εγκαταλείπει τη συνηθισμένη του τάση για πυκνό λόγο, προκειμένου να περιγράψει το μέγεθος της καταστροφής που υπέστη ο αθηναϊκός στρατός.
3. Να συγκρίνουν τη σκηνή αυτή της σφαγής με τη σκηνή του απόπλου του στόλου και να συζητήσουν την αντίθεση που δημιουργεί.
4. Να εντοπίσουν τα γλωσσικά στοιχεία που προσδίδουν ενάργεια στην περιγραφή της σκηνής της σφαγής και εικονογραφούν με ακρίβεια τις αντιδράσεις των απελπισμένων και καταπονημένων Αθηναίων.

1. Παραδείγματα ερμηνευτικών ερωτήσεων

Ερωτήσεις ανοικτού τύπου

A. Ελεύθερης ανάπτυξης

1. Ποια στοιχεία προσδίδουν κατά τη γνώμη σας έντονη δραματικότητα στο κείμενο; Να προσδιορίσετε με ποιον τρόπο κλιμακώνονται τα στοιχεία αυτά και ποιο αποτέλεσμα έχει η κλιμάκωση αυτή (βλ. σχολικό βιβλίο, σ. 402).
2. Συμβάλλει η περιγραφή της σκηνής της σφαγής στο στόχο του Θουκυδίδη να κάνει το ιστορικό του έργο *κτῆμα ἐς ἀεί*; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
3. Σε ποια συμπεράσματα μπορεί να καταλήξει κανείς για τη συμπεριφορά των ανθρώπων (επιτιθέμενων και αμυνόμενων) σε τέτοιες περιστάσεις; Πώς προβάλλονται αυτά μέσα από το λόγο του Θουκυδίδη;
4. Ποιο συναίσθημα νομίζετε ότι κυριαρχεί στους επιτιθέμενους; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας;

B. Σύντομης απάντησης

1. Τι έχει μεσολαβήσει από τη στιγμή της αναχώρησης των Αθηναίων από τις Συρακούσες¹¹⁹;

¹¹⁹ Να συμβουλευτείτε την περίληψη των κεφαλαίων 78-83 στο σχολικό βιβλίο, σ. 400.

2. Για ποιο λόγο οι Αθηναίοι κατευθύνονται προς τον Ασσίναρο ποταμό;
3. Γιατί αναφέρεται εδώ μόνο ο Νικίας από τους στρατηγούς;
4. Ποιοι είναι οι σύμμαχοι των Συρακουσίων;
5. Να εντοπίσετε στο κείμενο το σημείο, στο οποίο ξεκινάει αυτή καθαυτή η σκηνή της σφαγής. Με ποια γλωσσικά μέσα δηλώνεται αυτό¹²⁰;
6. Για ποιο λόγο βιάζονται να φτάσουν στο ποτάμι οι Αθηναίοι;
7. Να περιγράψετε τα χαρακτηριστικά του τόπου στον οποίο εκτυλίσσεται η σκηνή της σφαγής;
8. Τι κάνει, σύμφωνα με το κείμενο, τη διάβαση του ποταμού *χαλεπήν* για τους Αθηναίους;
9. Για ποιους λόγους οι απώλειες των Αθηναίων σε άνδρες είναι τόσο μεγάλες στη σύγκρουση αυτή;
10. Ποια πλεονεκτήματα έχουν οι επιτιθέμενοι;
11. Ποιες αδυναμίες των Αθηναίων εκμεταλλεύονται οι εχθροί τους στη σύγκρουση αυτή και με ποιον τρόπο;

2. Γραμματικές ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τα κενά στον πίνακα που ακολουθεί:

ἰπέων	ὄ	τούς
δορατίους	τῶ	τά
ὔδωρ	τοῦ	τοῖς
σκεύεσιν	τοῦ	τῶ
διάβασιν	τῆς	ταῖς

2. Να συμπληρώσετε τα παραθετικά των παρακάτω επιθέτων και επιρρημάτων.

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
	ῥᾶον	
χαλεπήν		
ἄσμένους		

¹²⁰ Με τη χρήση ενεστώτα (*γίνονται*) αντί για τους παρελθοντικούς χρόνους που χρησιμοποιούνται στις προηγούμενες περιόδους, καθώς και με το επίρρημα *ἔτι*, με το οποίο επισημαίνεται η διάλυση του αθηναϊκού στρατεύματος.

	ῆσον	
πολλοῖς		

3. Α. Να σημειώσετε X στη στήλη «σωστό» ή στη στήλη «λάθος» προσδιορίζοντας γραμματικά τους τύπους σύμφωνα με το κείμενο.

		Σ	Λ
α.	ῆγε: είναι οριστική αορίστου	☐	☐
β.	ῆν: είναι αναφορική αντωνυμία	☐	☐
γ.	οὔδενί: είναι επίθετο ουδετέρου γένους	☐	☐
δ.	ἄνωθεν: είναι επίρρημα τοπικό	☐	☐
ε.	διέφθαρτο: είναι παρακείμενος μέσης φωνής	☐	☐
στ.	κρημνῶδες: είναι ουσιαστικό γ' κλίσης	☐	☐
ζ.	(ἐν) σφίσιν αὐτοῖς (ταρασσομένους): είναι προσωπική αντωνυμία γ' προσώπου	☐	☐
η.	ὁμοῦ: είναι επίρρημα	☐	☐
θ.	τὸν αὐτόν (τρόπον): είναι οριστική αντωνυμία	☐	☐

- Β. Να γράψετε εδώ τη σωστή απάντηση για καθεμιά που χαρακτηρίσατε λανθασμένη.

4. Να σχηματίσετε τους ρηματικούς τύπους που ζητούνται, ενώνοντας κατάλληλα τα μέρη των λέξεων από τις στήλες που ακολουθούν.

	φθαρ-	-το	γ' ενικό υπερσυντελικού μέσης φωνής
ἔ-	φθειρ-	-έντος	μετοχή παθητικού αορίστου β'
	φθερ-	-εῖσθε	β' πληθυντικό μέσου μέλλοντος οριστικής
		-ον	γ' πληθυντικό παρατατικού ενεργητικής φωνής

ἔ-		πιπτ-	-κατε	β' πληθυντικό παρακείμενου οριστικής ενεργητικής φωνής
		πεσ-	-οῖτο	γ' ενικό μέλλοντα ευκτικής
		πτῶ-	-όντων	μετοχή ενεστώτα αρσενικού γένους, γενική πληθυντικού
	πε-		-εσ	β' ενικό παρατατικού ενεργητικής φωνής

3. Συντακτικές ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων ώστε να χαρακτηρίζεται η συντακτική θέση των λέξεων που δίδονται, σύμφωνα με το κείμενο.

ἰππέων : είναι _____ στο προσβολῆς

τοῦ πιεῖν: είναι γενική _____ στο _____.

κόσμῳ : είναι _____

οἰόμενοι: είναι _____ μετοχή

χαλεπήν: είναι _____ στο _____

ἄθροοι : είναι _____

ἀλλήλοις: είναι _____ στο ἐπέπιπτον

κοίλῳ: είναι _____ στο τῷ ποταμῷ

2. ἦν διαβῶσι τὸν ποταμόν. Να προσδιορίσετε την απόδοση της υποθετικής πρότασης και να χαρακτηρίσετε το είδος του υποθετικού λόγου.
3. Ὡς δὲ γίνονται ἐπ' αὐτῷ, ἐσπίπτουσιν οὐδενὶ κόσμῳ ἔτι. Να προσδιορίσετε τη χρονική σχέση των δύο προτάσεων και να εξηγήσετε το χρόνο στον οποίο εκφέρονται.
4. Ἐς τὰ ἐπὶ θάτερά τε τοῦ ποταμοῦ ... ταρασσομένους. Να εντοπίσετε τις μετοχές της περιόδου και να προσδιορίσετε τη συντακτική θέση και το είδος τους.

4. Λεξιλογικές - σημασιολογικές ασκήσεις

1. α. Να συνθέσετε το ρήμα βαίνω με τις προθέσεις: *αντί, παρά, μετά, από, επί, ανά, σύν, διά, παρά + εκ*.
- β. Να γράψετε τη σημασία των συνθέτων που προκύπτουν στη νέα ελληνική.

2. Ποιες από τις λέξεις στη στήλη Β είναι ομόρριζες με τις λέξεις στη στήλη Α; Να το δηλώσετε σημειώνοντας Χ στο αντίστοιχο τετράγωνο της στήλης.

A	B
βάλλω	προσβολή
	πρόβλημα
	βεληνεκές
	συμβουλή
	αναβλητικός
πίνω	πόσιμος
	κατάποση
	πώμα
	ποσόν
	συμπόσιο
	συμπληρώνω
ρέω	επίρρωση
	ανάρρηση
	καταρροή
	ρεύμα
	ρητός

3. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις που ακολουθούν χρησιμοποιώντας λέξεις ομόρριζες με το *χωρῶ* αφού συμβουλευτείτε το λεξιλόγιο που ακολουθεί.
- Η συμπεριφορά του είναι _____. Περίμενα να δείξει μεγαλύτερη προθυμία.
 - Πρόσεξε! Μιλάει σοβαρά, δεν _____.
 - Η συνάντηση ματαιώθηκε εξαιτίας της ξαφνικής _____ του προέδρου.
 - Αναφέρθηκε σε ένα _____ του Αριστοτέλη για να στηρίξει τις απόψεις του.
 - Χρειάζεται να _____ εξαρχής ολόκληρος ο οικισμός προκειμένου να εξασφαλιστούν περισσότεροι χώροι πρασίνου.
(Λεξιλόγιο: χωρατεύω, αναχώρηση, ασυγχώρητος, χωροθετώ, χωρίο)

Βιβλίο 7. Κεφάλαιο 85

Ενδεικτικοί διδακτικοί στόχοι

1. Να πληροφορηθούν οι μαθητές τα τελικά γεγονότα (παράδοση του Νικία και αιχμαλωσία του στρατεύματος), με τα οποία κλείνει η καταστρεπτική για τους Αθηναίους εκστρατεία στη Σικελία και να σχηματίσουν μια εικόνα για τις βαρύτερες απώλειες της Αθήνας σε ανθρώπινο επίπεδο.
2. Να επισημάνουν τη διαφορετική συμπεριφορά Συρακουσίων και Γύλιππου προς τους νικημένους Αθηναίους.
3. Να πληροφορηθούν τις συμβάσεις που προσδιόριζαν την τύχη των ηττημένων.
4. Να συμπληρώσουν την εικόνα που έχουν ήδη σχηματίσει από προηγούμενες ενότητες σχετικά με την προσωπικότητα του Νικία.

1. Παραδείγματα ερμηνευτικών ερωτήσεων

Ερωτήσεις ανοικτού τύπου

A. Ελεύθερης ανάπτυξης

1. Πώς κρίνετε, με βάση τα γεγονότα που παρατίθενται στο κείμενο, την απόφαση του Νικία για παράδοση; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας.
2. Γιατί ο Νικίας δείχνει μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στο Γύλιππο παρά στους Συρακουσίους; (Να αξιοποιήσετε το παράθεμα από τον *Νικία* του Πλουτάρχου που δίδεται στο σχολικό βιβλίο, σ. 406).
3. Ποια στοιχεία για το δίκαιο του πολέμου της εποχής αντλούμε από το κείμενο;
4. Θα ήταν, κατά τη γνώμη σας, πλεονεκτικότερη η θέση των Αθηναίων αν ο Νικίας είχε αποφασίσει να παραδοθεί νωρίτερα, όταν του το ζήτησε ο Γύλιππος¹²¹; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας, λαμβάνοντας υπόψη και τη διαφορά της θέσης στην οποία περιήλθε ο Νικίας σε σχέση με τον Δημοσθένη.

¹²¹ Πρβλ. το 7, 83: «Τὴν ἐπομένη οἱ Συρακούσιοι τὸν πρόφτασαν καὶ τοῦ εἶπαν ὅτι ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ στρατός του εἶχαν παραδοθῆ καὶ τὸν συμβούλεψαν νὰ κάνῃ τὸ ἴδιο. Ὁ Νικίας δὲν τὸ πίστευε καὶ ζήτησε ἀνακωχὴ γιὰ νὰ στείλῃ ἰππέα νὰ τὸ διαπιστώσῃ καὶ ὅταν αὐτὸς γύρισε καὶ εἶπε ὅτι πραγματικὰ εἶχαν παραδοθῆ, ὁ Νικίας ἔστειλε κήρυκα στὸν Γύλιππο καὶ στοὺς Συρακουσίους καὶ τοὺς μῆνυσε ὅτι εἶναι ἔτοιμος νὰ κάνῃ συμφωνία ...» (μτφρ. Α. Σ. Βλάχος, 1992).

5. Ποια στοιχεία για το χαρακτήρα του Νικία δίδονται στο κείμενο αυτό;
6. Πιστεύετε ότι η αποτυχία της απόπειρας των Αθηναίων να διαφύγουν διά Ξηράς πρέπει να χρεωθεί στο Νικία; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

B. Σύντομης απάντησης

1. Ποιοι είναι οι λόγοι που υποχρεώνουν το Νικία να παραδοθεί;
2. Ποια διαφορά υπάρχει ανάμεσα στην απόφαση του Νικία και του Δημοσθένη;
3. Τι ελπίζει να πετύχει ο Νικίας με την παράδοσή του;
4. Ποιο μειονέκτημα παρουσιάζει η απόφαση του Νικία να παραδοθεί;
5. Έχει κάποιο θετικό αποτέλεσμα για το στράτευμα η απόφαση του Νικία να παραδοθεί; Να αναφέρετε τα σημεία του κειμένου που στηρίζουν την απάντησή σας.
6. Τι μέτρα παίρνουν οι Συρακούσιοι ώστε να διασφαλίσουν ότι δε θα διαφύγει κανείς από το εχθρικό στράτευμα;
7. Ποιες μορφές αιχμαλωσίας αναφέρονται στο κείμενο και ποιες επιπτώσεις είχε για τους αιχμαλώτους καθεμιά;
8. Με ποιους τρόπους επεχείρησαν τμήματα του στρατού ή μεμονωμένοι στρατιώτες να διαφύγουν και σε ποιο βαθμό πέτυχαν το σκοπό τους;
9. Ποια η σχέση της Κατάνης με τους Αθηναίους;

2. Γραμματικές ασκήσεις

1. Να τοποθετήσετε στην κατάλληλη στήλη τις παρακάτω μετοχές:
κειμένων, διεφθαρμένου, πιστεύσας, φονεύοντας, διωξιμένους, ζώντας, άθροισθέν, διακλαπέν, ληφθέντων, γενομέναις, δουλεύσαντες.

Ενεστώτας	Μέλλοντας	Αόριστος α΄	Αόριστος β΄	Παρακείμε.

2. Να διαγράψετε το σκέλος που περιέχει λάθος.

παραδίδωσι	είναι γ' ενικό οριστικής / γ' πληθ. οριστικής
ἑαυτῶ	είναι οριστική αντων. / αυτοπαθητική αντωνυμία
διωξιμένους	είναι μετοχή ενεστώτα / μετοχή μέλλοντα
διεπλήσθη	είναι μέσος αόριστος / παθητικός αόριστος
ἔτεθνήγεσαν	είναι παρατατικός / υπερσυντέλικος
διαδιδράσκοντες	είναι μετοχή παρακειμένου / μετοχή ενεστώτα
Δημοσθένους	είναι ουσιαστικό ἀκλίσης / γ' κλίσης
πᾶσα	είναι επίθετο / αντωνυμία

3. Να εντοπίσετε όλους τους αντωνυμικούς τύπους του κεμένου και να γράψετε στην ίδια πτώση και στους δυο αριθμούς (όπου αυτό είναι δυνατόν) και τα τρία γένη.

3. Συντακτικές ασκήσεις

1. Α. Σημειώστε X στο τετράγωνο Σ(ωστό) ή Λ(άθος) επιβεβαιώνοντας ή απορρίπτοντας αντίστοιχα το περιεχόμενο των παρακάτω προτάσεων.

		Σ	Λ
α. πολλῶν:	είναι κατηγορούμενο στο νεκρῶν	☐	☐
β. ὑπὸ τῶν ἰππέων:	είναι εμπρόθετος της αιτίας	☐	☐
γ. ἑαυτῶ:	είναι αντικείμενο στο χρήσασθαι	☐	☐
δ. τῆς νυκτός:	είναι γενική του χρόνου	☐	☐
ε. αὐτῶν	είναι αντικείμενο του διεπλήσθη	☐	☐
στ. ἀπὸ συμβάσεως:	είναι εμπρόθετος προσδιορ. τρόπου	☐	☐
ζ. οὐδενός:	είναι γενική συγκριτική στο ἐλάσσων	☐	☐
η. τούτοις:	είναι δοτ. προσωπ. στο ἀναχώρησις ἦν	☐	☐

Β. Να δικαιολογήσετε την επιλογή σας στις προτάσεις β, δ, στ και θ.

2. *ὄσους μὴ ἀπεκρύψαντο*: Να προσδιορίσετε το είδος της δευτερεύουσας πρότασης και να δικαιολογήσετε την άρνηση μή.
3. Να συμπληρώσετε τον πίνακα, προσδιορίζοντας με X το είδος της μετοχής και γράφοντας τη λέξη ή τις λέξεις που αποτελούν αντίστοιχα το υποκείμενο και το αντικείμενό τους.

Μετοχή	Είδος μετοχής			Υποκείμ.	Αντικείμ.
	Κατηγορ.	Επιρρημ.	Επιθ.		
πιστεύσας					
φονεύοντας					
διεφθαρμένον					
πέμψαντες					
ταῖς γενομέναις					

4. Λεξιλογικές - σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις χρησιμοποιώντας λέξεις από το κείμενό σας, που έχουν όμως διαφορετική σημασία ή σημασιολογική απόχρωση στα νέα ελληνικά¹²².
- Έψαχνε μέσα στο _____ του να βρει τη λέξη «αρετή».
 - Η κλίμα που κυβέρνησε τη χώρα στην περίοδο αυτή χαρακτηρίστηκε από τους ιστορικούς _____.
 - Θεώρησε μεγάλη _____ την παράλειψη του ονόματός του από τη λίστα των προσκεκλημένων.
 - Έμεινε στη _____ για μεγάλο χρονικό διάστημα, εξαιτίας της πολιτικής του δράσης.
 - Μετά την υπογραφή της _____ οι συμβαλλόμενοι έδωσαν συνέντευξη τύπου.

¹²² Οι λέξεις που ζητούνται είναι: κείμενο, διεφθαρμένη, προσβολή, φυλακή, σύμβαση.

2. Να σημειώσετε ένα X στο αντίστοιχο τετράγωνο της στήλης B δείχνοντας αν η καθεμιά από τις λέξεις στη στήλη B συνδέεται ετυμολογικά με την αντίστοιχη στη στήλη A.

A	B		
τέλος	συντέλεια		ανατέλλω
χρήσασθαι	χρησικτησία		καταχρηστικός
ξυνεκόμισαν	συγκομιδή		κόμιστρο
ἀπέθανεν	θνητός		θανάσιμος
ληφθέντων	παραλαβή		εγκατάλειψη
πορείαν	άπορος		συμπεραίνω
διαδιδράσκοντες	απόδραση		δρόμος

3. Να γράψετε τα αντώνυμα των ακολούθων λέξεων ή φράσεων:
*παύομαι, ζῶντες, οὐδενὸς ἐλάσσω, οὐκ ὀλίγοι, παραυτίκα*¹²³.

¹²³ ἄρχομαι, νεκροὶ / τεθνηκότες, οὐδενὸς μείζων, οὐ πολλοί, ὕστερον.

Βιβλίο 7. Κεφάλαιο 86

Ενδεικτικοί διδακτικοί στόχοι

1. Να παρακολουθήσουν οι μαθητές το τέλος του Νικία και του Δημοσθένη, και να πληροφορηθούν τους λόγους που οδήγησαν σ' αυτό.
2. Να πληροφορηθούν το διαφορετικό ρόλο και τη στάση που κράτησαν στα γεγονότα αυτά οι Συρακούσιοι, ο Γύλιππος και οι Κορίνθιοι.
3. Να αποκομίσουν μια ολοκληρωμένη εικόνα για την προσωπικότητα του Νικία συνδέοντας τα στοιχεία που εκτίθενται στο κείμενο αυτό με πληροφορίες που δίδονται σε προηγούμενες ενότητες και να εκτιμήσουν το ρόλο του στα Σικελικά αλλά και συνολικά στον Πελοποννησιακό πόλεμο¹²⁴.
4. Να κατανοήσουν το περιεχόμενο της τελικής κρίσης που εκφέρει ο ιστορικός για το Νικία.

1. Παραδείγματα ερμηνευτικών ερωτήσεων

Ερωτήσεις ανοικτού τύπου

A. Ελεύθερης ανάπτυξης

1. Είναι ορθή η στάση των νικητών Συρακουσίων έναντι των αιχμαλώτων; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας.
2. Πιστεύετε ότι ο Γύλιππος είχε σκοπό να σώσει τη ζωή των στρατηγών που αιχμαλωτίστηκαν; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας;
3. Γιατί κατά τη γνώμη σας δεν προβάλλονται στο κείμενο στον ίδιο βαθμό ο Δημοσθένης και ο Νικίας, παρ' ότι η τύχη τους ήταν κοινή;
4. Η απόφαση για τη θανάτωση του Νικία ήταν εύκολη ή όχι; Από ποια στοιχεία του κειμένου προκύπτει κατά τη γνώμη σας αυτό το συμπέρασμα¹²⁵;
5. Εκφράζει στο κείμενο αυτό ο ιστορικός προσωπική άποψη για κάποιο θέμα και ποια;

¹²⁴ Χρήσιμο θα ήταν εδώ να διαβάσουν οι μαθητές τα αντίστοιχα κεφάλαια από το μάθημα της ιστορίας.

¹²⁵ Να προσεχτεί η μτχ. πεύσαντες και να γίνει αναφορά στους επιμέρους πρωταγωνιστές της απόφασης αυτής.

6. Ποιο στοιχείο της προσωπικότητας του Νικία προβάλλεται στην τελική κρίση που παραθέτει εδώ ο ιστορικός; Ποιες από τις μέχρι τώρα ενέργειές του δικαιολογούν το χαρακτηρισμό αυτό;

B. Σύντομης απάντησης

1. Ποιος κατά τη γνώμη σας κυριαρχεί στο στρατόπεδο των νικητών μετά την παράδοση των Αθηναίων; Που στηρίζετε την άποψή σας;
2. Σε ποιες ενέργειες προβαίνουν οι νικητές αμέσως μετά την αιχμαλωσία των Αθηναίων;
3. Ποια είναι η τύχη των αιχμαλώτων Αθηναίων στρατιωτών;
4. *ἀσφαλεστάτην ... τήρησιν.* Ποια πλεονεκτήματα έχει για τους Συρακουσίους η επιλογή των λατομείων ως τόπου φύλαξης των αιχμαλώτων;
5. Ποια είναι η στάση του Γυλίππου σχετικά με την απόφαση θανάτωσης των στρατηγών;
6. Ποια κίνητρα είχε ο Γύλιππος ώστε να αντιτίθεται στην απόφαση των Συρακουσίων να εκτελέσουν τους στρατηγούς;
7. Από ορισμένα σημεία του κειμένου γίνεται φανερό ότι ο Θουκυδίδης μεταφέρει πληροφορίες άλλων, για τις οποίες διατηρεί επιφυλάξεις. Ποια έκφραση χρησιμοποιείται για να εισαχθεί η πληροφορία αυτή;
8. Ποια η σχέση του Νικία προς τους Λακεδαιμονίους; Με ποια στοιχεία του κειμένου τεκμηριώνεται αυτό;
9. Ποιοι λόγοι οδήγησαν στην εκτέλεση των στρατηγών;
10. *ὅτι πρὸς αὐτὸν ἐκεκοινολόγητο, βασανιζόμενος.* Σε ποιες συνήθειες τακτικές του πολέμου γίνεται αναφορά εδώ;
11. Ποιοι άλλοι εκτός από τους Συρακουσίους έχουν λόγο να επιθυμούν τη θανάτωση του Νικία;
12. Ποιες πληροφορίες σχετικά με την προσωπικότητα του Νικία αντλούμε από το κείμενο;
13. *ἐς τοῦτο δυστυχίας.* Να προσδιοριστεί το περιεχόμενο της φράσης.
14. Ποια άποψη εκφράζει ο Θουκυδίδης για το τέλος του Νικία;

Γ. Συνδυασμός ερωτήσεων σύντομης απάντησης και ελεύθερης ανάπτυξης

1. Ο Νικίας ή ο Δημοσθένης θα αποτελούσε μεγαλύτερη απειλή αν έμεινε ζωντανός; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
2. Τι είδους όφελος θα αποκόμιζε ο Γύλιππος αν επέστρεφε στην πατρίδα του με τους δύο αιχμάλωτους στρατηγούς; Τι δείχνει αυτό, κατά τη γνώμη σας, για το χαρακτήρα του¹²⁶;

3. Γραμματικές ασκήσεις

1. α. Να τοποθετήσετε τους τύπους αντωνυμιών του κειμένου στην κατάλληλη στήλη του παρακάτω πίνακα.
β. Να μεταφέρετε καθένα από τους τύπους που βρήκατε στον άλλο αριθμό (στο ίδιο γένος και πτώση), εφόσον αυτό είναι δυνατόν.

Προσωπικές	Δεικτικές	Αναφορ.	Αόριστες	Οριστικές	Αυτοπαθ.

2. Να υπογραμμίσετε το σκέλος που είναι σωστό στις προτάσεις που ακολουθούν κάθε λέξη προσδιορίζοντάς την γραμματικά:
 - κατεβίβασαν: είναι παρατατικός / αόριστος οριστικής
 - ἄκοντος: είναι μετοχή ενεστώτα / επίθετο
 - δείσαντες: είναι μτχ. ενεργητικής φωνής / μτχ. μέσης φωνής
 - ποιήση: είναι υποτακτ. ενεστώτα μέσης / αορίστου ενεργ.
 - ὄν: είναι αναφορική αντωνυμία / μετοχή ενεστώτα
 - ἀποδοῖ: υποτακτική ενεστώτα / υποτακτική αορίστου β'
 - (πολεμιώτατον) αὐτοῖς: είναι αντων. αρσ. γέν. / αντων. ουδετ. γέν.
 - ἀφεθῆναι: είναι απρμφ. μέσου αορ. / απρμφ. παθητικού αορ.

¹²⁶ Χρήσιμο θα ήταν να αντιπαραβάλουν οι μαθητές εδώ τη συμπεριφορά του Γύλιππου με τη συμπεριφορά των Αθηναίων στρατηγών προς τους ολιγαρχικούς στην Κέρκυρα, βλ. Παράρτημα, κείμενα, 4, ειδικότερα 4, 47.

3. Να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα:

Ενεσιότητα	Μέλλοντας	Αόριστος	Παρακείμενος
είναι			
		κομίσει	
		ποιήσασθαι	
		άφεθῆναι	
		άφικέσθαι	

4. Να συμπληρώσετε τους παρακάτω πίνακες με τον αντίστοιχο τύπο των παραθετικών στους άλλους βαθμούς και στα τρία γένη, στον ίδιο αριθμό και πτώση.

	Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
Αρσενικό			πλείστους
Θηλυκό			
Ουδέτερο			

	Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
Αρσενικό			πολεμιώτατον
Θηλυκό			
Ουδέτερο			

	Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
Αρσενικό	προσφιλείς		
Θηλυκό			
Ουδέτερο			

	Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
Αρσενικό			
Θηλυκό			
Ουδέτερο		νεώτερον	

3. Συντακτικές ασκήσεις

1. *Ἀλλά τῶν Συρακοσίων τινὲς ... ἀπέκτειναν αὐτόν.* Να γράψετε την κύρια πρόταση που περιέχεται στην περίοδο αυτή και να προσδιορίσετε τους βασικούς όρους της (Υ-P-A).

2. Να αντιστοιχίσετε σωστά τους αριθμούς της στήλης Α με τα γράμματα της στήλης Β. Μόνο τρεις από τις επιλογές της στήλης Β είναι σωστές.

A	B
1. ξυναθροισθέντες	α. αιτιολογική μετοχή
2. νομίσαντες	β. υποθετική μετοχή
3. πιστεύσας	γ. εναντιωματική μετοχή
4. δείσαντες	δ. τροπική μετοχή
5. (σπονδάς) πείσας (ποιήσασθαι)	ε. κατηγορηματική μετοχή
6. ὄν	στ. χρονική μετοχή

3. Να γράψετε όλα τα κατηγορούμενα του κειμένου καθώς και τον όρο στον οποίο αποδίδονται.

4. Να γράψετε το ή τα αντικείμενα των παρακάτω ρημάτων του κειμένου στην αντίστοιχη στήλη του πίνακα. Ένα από τα ρήματα δεν έχει αντικείμενο.

	αντικείμενο α΄	αντικείμενο β΄
ἔλαβον		
ἀπέσφαξαν		
κομίσαι		
παρέδωκεν		
ποιήση		
πείσαντες		
ἀπέκτειναν		
ἀφικέσθαι		

4. Λεξιλογικές - σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να σημειώσετε στο αντίστοιχο τετράγωνο (Ναι ή Όχι) αν τα ζεύγη των λέξεων που δίδονται παρακάτω σχετίζονται ετυμολογικά ή όχι.

	ΝΑΙ	ΟΧΙ
αίχμάλωτος - ἄλωσις		
κομίσαι - συγκομιδή		
ἐπιτήδειος - ἡδύς		
ἀπέκτειναν - ἐκτείνω		
προθυμήθη - θυμώνω		

2. Η σημασία των λέξεων: *κοινολογώ, τήρηση, νεώτερος, επιτήδειος, επιτήδευση* στη νέα ελληνική διαφέρει από τη σημασία με την οποία τις βρίσκουμε στο κείμενο. Να γράψετε προτάσεις που να δείχνουν με σαφήνεια τη μεταβολή αυτή της σημασίας τους.
3. Να γράψετε τα αντίθετα των ακόλουθων λέξεων στα αρχαία ελληνικά:
- πλείστους: _____
 - ξύμμαχοι: _____
 - ἄκοντος: _____
 - κατεβίβασαν: _____
 - δυστυχία: _____
4. *ἀσφαλής*: Να γράψετε τα νεοελληνικά ρήματα που παράγονται από το επίθετο και τις προθέσεις *ἀπό, διά και εκ/εξ*, και να τα χρησιμοποιήσετε σε προτάσεις.

5. Εργασία για το σπίτι

1. Με βάση τα κείμενα, που έχετε μέχρι τώρα μελετήσει, ποια εικόνα σχηματίζετε για το Νικία ως στρατηγό; Να συζητήσετε αν η εικόνα αυτή είναι πλήρης, αν δηλαδή τα κείμενα αυτά είναι αντιπροσωπευτικά για την εικόνα που αποκομίζει κανείς σχετικά με την προσωπικότητα του Νικία από τη μελέτη των γεγονότων του Πελοποννησιακού πολέμου¹²⁷.

¹²⁷ Βλ. και Παράρτημα, υποστηρικτικό υλικό, 7.

2. Να εξηγήσετε αν και πώς θα άλλαζε το νόημα της κρίσης που εκφέρει ο Θουκυδίδης για το Νικία αν έλειπε η λέξη *νενομισμένην*. Να συμβουλευτείτε και τα σχόλια του σχολ. βιβλίου (σ. 411-2).

Βιβλίο 7. Κεφάλαιο 87

Ενδεικτικοί διδακτικοί στόχοι

1. Να πληροφορηθούν οι μαθητές τις λεπτομέρειες σχετικά με τη φρικτή τύχη των Αθηναίων αιχμαλώτων που στάλθηκαν στα λατομεία.
2. Να κατανοήσουν και να αξιολογήσουν το αποτέλεσμα που έχει για την αφήγηση των συγκεκριμένων γεγονότων, αλλά και για οποιαδήποτε ιστορική αφήγηση¹²⁸, η ενσωμάτωση στοιχείων που αφορούν την τύχη των ανώνυμων ανθρώπων.
3. Να εντοπίσουν τα στοιχεία εκείνα με τα οποία ο Θουκυδίδης εικονογραφεί τη σκληρότητα των νικητών απέναντι στους νικημένους.
4. Να αναλύσουν τη γενική κρίση που διατυπώνει ο Θουκυδίδης σχετικά με τη Σικελική εκστρατεία και τα αποτελέσματά της και να εμβαθύνουν σ' αυτήν.
5. Να αναλύσουν με βάση το κείμενο τα χαρακτηριστικά της ακριβολογίας και της διεισδυτικότητας των παρατηρήσεων που χαρακτηρίζουν το λόγο του Θουκυδίδη και ειδικότερα να εντοπίσουν τα λεκτικά μέσα που χρησιμοποιεί περιγράφοντας τις κακουχίες των αιχμαλώτων.

1. Παραδείγματα ερμηνευτικών ερωτήσεων

Ερωτήσεις ανοικτού τύπου

A. Ελεύθερης ανάπτυξης

1. Για ποιο λόγο νομίζετε ότι ο Θουκυδίδης παραθέτει λεπτομέρειες σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης των αιχμαλώτων στα λατομεία;
2. Τι συμπεραίνετε για τα συναισθήματα των Συρακουσίων προς τους αιχμαλώτους από την περιγραφή του τρόπου που τους μεταχειρίστηκαν; Δικαιολογούνται τα συναισθήματα αυτά;
3. Η επιρροή που άσκησε στη σκέψη του Θουκυδίδη η ανάπτυξη των επιστημονικών αναζητήσεων στην εποχή του και ειδικότερα η αξία της

¹²⁸ Χρήσιμο θα ήταν εδώ να υπενθυμίσουμε στους μαθητές το στόχο του Θουκυδίδη να κάνει το έργο του «κτῆμα ἐς αἰεί».

ακριβολογίας στην περιγραφή έχει τονιστεί από πολλούς μελετητές¹²⁹. Με ποια στοιχεία του κειμένου θα μπορούσε να επιβεβαιωθεί η άποψη αυτή;

4. Ποια ανάλογα περιστατικά από την ιστορία του 20ου αι. σας φέρνει στο νου η περιγραφή των συνθηκών εγκλεισμού των αιχμαλώτων στα λατομεία της Σικελίας; Ποια συμπεράσματα προκύπτουν από τον παραλληλισμό τους¹³⁰;
5. Να αναλύσετε τα στοιχεία με βάση τα οποία υπολογίζεται ο αριθμός των αιχμαλώτων σε επτά χιλιάδες.
6. *τοὺς ἄλλους ἀπέδοντο*: Γιατί νομίζετε ότι οι Συρακούσιοι διαχωρίζουν τους Αθηναίους και Σικελούς / Ιταλιώτες από τους υπόλοιπους αιχμαλώτους¹³¹;
7. *κατὰ πάντα ... ἀπενόστησαν*: Να εντοπίσετε τα εκφραστικά μέσα που χρησιμοποιούνται για να αποδοθεί η ιδέα της καθολικής καταστροφής των Αθηναίων.

B. Σύντομης απάντησης

1. Ποιες πληροφορίες μας δίνει το κείμενο για το χώρο στον οποίο φυλακίζονται οι αιχμάλωτοι από τους Συρακούσιους;
2. *χαλεπῶς ... μετεχείρισαν*: ποια στοιχεία του κειμένου προσδιορίζουν την κακομεταχείριση των αιχμαλώτων;
3. Ποιες επιπτώσεις είχαν οι κακές συνθήκες διαβίωσης για τους αιχμαλώτους;
4. *Ἄλλα τε ὅσα εἰκὸς ἐν τῷ τοιούτῳ χωρίῳ ἐμπεπτωκότας κακοπαθήσαι*: Ποιες άλλες επιπτώσεις πιστεύετε ότι είχε για τους αιχμαλώτους η φυλάκισή τους στα λατομεία; Να δώσετε ενδεικτικά παραδείγματα που συνοψίζονται με την έκφραση *ὅσα εἰκὸς*.
5. Πόσοι είναι οι αιχμάλωτοι που μεταφέρονται στα λατομεία;
6. Για πόσο χρονικό διάστημα παραμένουν στα λατομεία; Να προσδιορίσετε τι απέγιναν οι αιχμάλωτοι στη συνέχεια.

¹²⁹ Βλ. ενδεικτικά J. de Romilly, 1994, σ. 113 κ.ε.

¹³⁰ Ενδεικτικά: ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης.

¹³¹ Να λάβετε υπόψη ποιοι είναι αυτοί οι άλλοι αιχμάλωτοι.

7. Να καταγράψετε τους χαρακτηρισμούς που παραθέτει ο Θουκυδίδης (παράγρ. 5-6) για τη σικελική εκστρατεία.
8. μέγιστον: Με τι συγκρίνει ο Θουκυδίδης τη σικελική εκστρατεία;
9. πανωλεθρία δὴ τὸ λεγόμενον: Με ποια ειδικότερα στοιχεία στηρίζεται ο χαρακτηρισμός «πανωλεθρία»;

Παραδείγματα ερωτήσεων κλειστού τύπου

1. Α. Να ελέγξετε ποιες από τις παρακάτω προτάσεις αληθεύουν ή όχι σύμφωνα με το κείμενο, σημειώνοντας X στο αντίστοιχο τετράγωνο. Οι αιχμάλωτοι που κλείστηκαν στα λατομεία οδηγήθηκαν στο θάνατο εξαιτίας

	Σωστό	Λάθος
α. της ανεπαρκούς διατροφής	☐	☐
β. της σκληρής δουλειάς	☐	☐
γ. των αντίξωων κλιματολογικών συνθηκών	☐	☐
δ. του λοιμού	☐	☐
ε. των βασανιστηρίων	☐	☐
στ. της απουσίας έστω και στοιχειώδους μέριμνας για την υγεία τους	☐	☐

- B. Να δικαιολογήσετε μία απάντησή σας παραπέμποντας στο αντίστοιχο χωρίο του κειμένου.

2. Να σημειώσετε X στο αντίστοιχο τετράγωνο, προσδιορίζοντας ποια από τα στοιχεία στη στήλη Β είναι σωστά σύμφωνα με το κείμενο:

Α	Β	
α. Τα λατομεία είναι	1. τόπος άνυδρος	☐
	2. κτίσματα παλαιά για τη στέγαση αιχμαλώτων	☐
	3. τόπος στενός και απομονωμένος	☐
	4. στρατόπεδο συγκέντρωσης	☐
	5. χώρος εργασίας	☐
β. Οι αιχμάλωτοι υποφέρουν	1. από τη δυσσομία	☐
	2. από την έλλειψη καταλύματος	☐
	3. από την έλλειψη τροφής	☐

	4. από τις απότομες μεταβολές θερμοκρασίας	☐ ☐
--	--	--

2. Γραμματικές ασκήσεις

1. Να ενώσετε τους αριθμούς της στήλης Α με τα γράμματα της στήλης Β ώστε να προσδιορίζονται ορθά τα γραμματικά χαρακτηριστικά των λέξεων της στήλης Α.

A	B
1. ὀλίγω	α. ουσιαστικό ονομαστικής πληθυντικού
2. εἰκός	β. αόριστη αντωνυμία
3. διητήθησαν	γ. ουδέτερο επίθετο θετικού βαθμού
4. ἔμπεπτότας	δ. απαρέμφατο αορίστου β'
5. ἔμοιγε	ε. αρσενικό επίθετο συγκριτικού βαθμού
6. νῆες	στ. μετοχή παρακειμένου αρσενικού γένους
7. τόνδε	ζ. προσωπική αντωνυμία
8. ἐλάσσους	η. μετοχή παρακειμένου ουδέτερου γένους
9. τινες	θ. οριστική αορίστου παθητικής φωνής
10. ἐξειπεῖν	ι. δεικτική αντωνυμία

2. Να συμπληρώσετε τους τύπους των επιθέτων στον παρακάτω πίνακα στον ίδιο αριθμό και πτώση.

Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
		κοῖλω
		ὀλίγω
πολλούς		
	ψυχραί	
	ἀνεκτοί	
ἄθροοι		
		χαλεπόν
ἐλάσσους		
		μέγιστον
		δυστυχέστατον

3. Να μεταφέρετε στον ενεστώτα και στο μέλλοντα τους ρηματικούς τύπους των παρακάτω προτάσεων:

	Ενεστώτας	Μέλλοντας
• ἐκ τῶν τραυμάτων ἀπέθνησκον:	_____	_____
• οὕτω διητήθημεν ἄθροοι:	_____	_____
• εἴ τινες ξυνεστράτευσαν:	_____	_____
• ἐλήφθητε ξύμπαντες:	_____	_____
• ἐμπεπτοκότας ἐν τῷ τοιούτῳ χωρίῳ:	_____	_____

3. Συντακτικές ασκήσεις

1. Να σημειώσετε με ένα X τα υποκείμενα των παρακάτω ρηματικών τύπων επιλέγοντας το σωστό μεταξύ αυτών που δίδονται.

ἐλύπει	☐ α. οἱ ἥλιοι ☐ β. τὸ πνίγος ☐ γ. οἱ τε ἥλιοι καὶ τὸ πνίγος ☐ δ. τὸ πρῶτον
ἐδίδοσαν	☐ α. οἱ Ἀθηναῖοι ☐ β. οἱ Λακεδαιμόνιοι ☐ γ. οἱ Συρακόσιοι
γενέσθαι (μέγιστον)	☐ α. τοῦτο ☐ β. ἔργον ☐ γ. πόλεμον ☐ δ. τόνδε
ἐνεωτέριζον	☐ α. αἱ νύκτες ☐ β. οἱ Ἀθηναῖοι ☐ γ. οἱ Συρακόσιοι ☐ δ. τῇ μεταβολῇ

2. *κακοπαθῆσαι, ἐξειπεῖν, γενέσθαι, δοκεῖν*: Να βρεῖτε στο κείμενο τα ρήματα από τα οποία εξαρτώνται τα απαρέμφατα και να προσδιορίσετε τα υποκείμενα των απαρεμφάτων καθώς και το συντακτικό τους ρόλο.

3. Να προσδιορίσετε το συντακτικό ρόλο που έχουν στο κείμενο οι παρακάτω λέξεις συμπληρώνοντας τα κενά.

α. πολλούς: είναι _____ στο ὄντας

β αὐτῶν: είναι γενική _____ στο ἑκάστω

γ. (ἄλλα τε) ὄσα: είναι _____ στο _____

δ. αὐτοῖς: είναι _____ στο ἐπεγένετο

ε. ἀθρόοι: είναι _____ στο (ενν.) οὗτοι

στ. ἀπό πολλῶν: είναι εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει _____ και εξαρτάται από το ὀλίγοι.

4. Ἐν γὰρ κοίλῳ χωρίῳ ὄντας... ἀπέθνησκον.

A. Να επισημάνετε στο απόσπασμα αυτό διαφορετικούς τρόπους εκφοράς της αιτίας¹³².

B. Να προσδιορίσετε τι αιτιολογεί καθεμιά από τις εκφράσεις αυτές.

3. Λεξιλογικές - σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να συνδέσετε τους αριθμούς της στήλης A με τα γράμματα της στήλης B δείχνοντας την ετυμολογική συγγένεια των λέξεων. Δύο από τα στοιχεία της στήλης B περισσεύουν.

	A		B
1.	κοτύλη	α.	νόστιμος
2.	λιμός	β.	λιτοδίαιτος
3.	διαιτώμαι	γ.	επίγονος
4.	ἀπονοστέω	δ.	μονοκοτυλήδονα
5.	ἐπιγίγνομαι	ε.	διαιτητής
6.	κρατέω -ῶ	στ.	λιμοκτονώ
		ζ.	επικράτεια
		η.	νοσταλγός
		θ.	επίγνωση
		ι.	παρακράτηση

¹³² Μετοχές, εμπρόθετοι προσδιορισμοί, δοτικές.

2. Να σχηματίσετε τα παράγωγα της αλληλοπαθητικής αντωνυμίας με τις προθέσεις παρά, επί, κατά, υπό και να τα χρησιμοποιήσετε σε προτάσεις.
3. Να χρησιμοποιήσετε παράγωγα ή σύνθετα με τη λέξη οἶκος στις ακόλουθες προτάσεις¹³³:
- Στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου υπήρχε μια ανθούσα ελληνική _____.
 - Ένα μεγάλο ποσοστό των γυναικών σήμερα δεν έχει πλέον ως αποκλειστική απασχόληση τα _____.
 - Στα παράλια του Ευξείνου και της Μαύρης Θάλασσας είχαν δημιουργηθεί στην αρχαιότητα _____ από Έλληνες.
 - Το νέο _____ πρόγραμμα προβλέπει χαμηλό συντελεστή δόμησης για την περιοχή αυτή.
 - Οι _____ στην αρχαία Αθήνα δεν είχαν πολιτικά δικαιώματα.
 - Μετά το σεισμό χρειάστηκαν πολλές επισκευές ώστε να γίνει το σπίτι πάλι _____.
 - Παρακαλούνται οι _____ της πολυκατοικίας να κλειδώνουν μετά τις 9.00 μ.μ. την εξώπορτα.
 - Αγόρασε ένα _____ τεσσάρων στρεμμάτων κοντά στη θάλασσα.
 - Χρηματοδότησε την ανέγερση ενός _____ αορένων, στο οποίο βρήκαν στέγη πολλά άπορα παιδιά.
 - Δημιουργήθηκε ένας καινούργιος _____, στον οποίο εγκαταστάθηκαν οι πρόσφυγες.

¹³³ παροικία, οικιακά, αποικίες, οικιστικό, μέτοικοι, κατοικήσιμο, ένοικοι, οικόπεδο, οικοτροφείο, συνοικισμός

4. Α. Ποιες από τις ακόλουθες λέξεις έχουν διατηρήσει στα νέα ελληνικά την ίδια σημασία με την οποία τις βρίσκουμε στο αρχαίο κείμενο; Να σημειώσετε Χ στο αντίστοιχο τετράγωνο.

	ΙΔΙΑ ΣΗΜΑΣΙΑ	ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ
α. μεταβολή	☐	☐
β. στενοχωρία	☐	☐
γ. άθροοι	☐	☐
δ. χωρίον	☐	☐
ε. διαφθοαρείς	☐	☐
στ. κακοπαθῶ	☐	☐
ζ. πεζός	☐	☐
η. άνεκτός	☐	☐

- Β. Να γράψετε τρεις προτάσεις, οι οποίες να περιέχουν λέξεις από την παραπάνω στήλη και να δείχνουν, ανάλογα με την περίπτωση, ότι η σημασία διατηρήθηκε ή άλλαξε.